

УДК 159.98:37

Назар Максим Миколайович, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії нових інформаційних технологій навчання Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

ХАРАКТЕРНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ

АНОТАЦІЯ

Існує актуальна потреба у виявленні характерних психологічних особливостей дистанційної освіти через мережу Інтернет. Мета дослідження – розкриття характерних психологічних особливостей дистанційної освіти через мережу Інтернет. Можна стверджувати, що у дистанційної освіти, яка здійснюється з використанням електронних технологій мережі Інтернет, існують власні характерні психологічні особливості. В результаті дослідження робиться висновок, що мережа Інтернет стає сучасним ефективним засобом отримання систематизованих знань, умінь і навичок, несе в собі величезний психолого-педагогічний потенціал.

Ключові слова: дистанційна освіта, Інтернет, електронні технології.

ХАРАКТЕРНЫЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СЕТИ ИНТЕРНЕТ

Назар Максим Николаевич, кандидат психологических наук, старший научный сотрудник лаборатории новых информационных технологий обучения института психологии им. Г.С. Костюка НАПН Украины

АННОТАЦИЯ

Существует актуальная потребность в выявлении характерных психологических особенностей дистанционного образования через сеть

Интернет, которое становится всё более распространённым как в мире в целом, так и в Украине в частности. В результате исследования делается вывод, что сеть Интернет становится современным эффективным средством получения систематизированных знаний, умений и навыков, несёт в себе огромный психолого-педагогический потенциал.

Ключевые слова: дистанционное образование, Интернет, электронные технологии.

CHARACTERISTIC PSYCHOLOGICAL FEATURES OF DISTANCE EDUCATION WITH THE USING OF INTERNET

Nazar Maxim Nickolaevich, PhD of psychology, senior research associate of the department of learning's new information technologies of the Kostiuk Institute of psychology of the NAPS of Ukraine

RESUME

There is an actual need in the exposure of characteristic psychological features of distance education which becomes more widespread in Internet in both the world on the whole and in Ukraine in particular. As a result of research drawn conclusion Internet becomes the modern effective means of receiving of the systematized knowledges, abilities and skills, carries in itself enormous psychological and pedagogical potentials.

Keywords: distance education, Internet, electronic technologies.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Закономірне сприйняття XXI-е століття, що наступило, як століття інформації та наукових знань, ставить перед системою освіти принципово нову і актуальну проблему глобального характеру – проблему підготовки мільйонів людей до життя і діяльності в нових умовах інформаційного суспільства, в якому домінуючу роль відіграють електронні технології

зв'язку та обміну інформацією (стільниковий зв'язок, комп'ютерне обладнання, цифрові гаджети, мережа Інтернет тощо) [14] [16].

Знання можливостей комп'ютерної техніки, мережі Інтернет і методик їхнього використання на сучасному етапі є «дошкою та крейдою» для будь-якого викладача – як технічної, так і гуманітарної сфери знання. Оскільки у сучасній дистанційній освіті активно використовуються комп'ютерні технології, що позначаються на її власних характерних психологічних особливостях, подібна проблема повинна бути виокремлена і розроблена [19].

Дослідження відповідної наукової проблеми дає можливість, по-перше, ґрунтовніше і повніше розробити поняття дистанційної освіти через мережу Інтернет, по-друге – теоретично дослідити психологічну специфіку навчальних і освітніх можливостей мережі Інтернет, по-третє – глибше розкрити поняття характерних психологічних особливостей дистанційної освіти з використанням мережі Інтернет.

Практичне значення дослідження полягає у розкритті науково обґрунтованих можливостей використання дистанційної освіти через мережу Інтернет та психологічних особливостей її впливу на користувачів Мережі для реалізації певних практичних психолого-педагогічних цілей, зокрема для підвищення ефективності, гнучкості та психологічної безпеки такої освіти.

Аналізуючи останні дослідження і публікації, присвячені проблемі характерних психологічних особливостей дистанційної освіти через мережу Інтернет у контексті більш загальної проблеми психології дистанційної освіти, потрібно відзначити, що їх вкрай недостатньо.

Освіта через мережу Інтернет може бути визначена як цілеспрямований процес навчання та виховання, що супроводжується формалізованою констатацією досягнень і здійснюється через мережу Інтернет; основою такої освіти виступає навчання через мережу Інтернет – процес передачі та засвоєння знань, умінь, навичок діяльності, що здійснюється з допомогою можливостей мережі Інтернет [8] [12] [21].

Учебний процес на базі комп'ютерних технологій та Інтернету обов'язково передбачає диференціацію та індивідуалізацію освіти і навчання [10].

Важливим аспектом доцільності включення телекомунікаційних технологій мережі Інтернет в сучасний освітній процес є факт оволодіння учнями можливостей здійснювати між собою опосередковане міжособистісне спілкування, передаючи один одному повідомлення у вигляді тексту, звуку і зображення, забезпечуючи тим самим стійку мотивацію пізнавальної діяльності. Сприяють цьому також можливості використовувати мережеві бази даних та інформаційно-пошукові системи, бібліотечні каталоги і файл-сервери, що допомагають залучитися до світових інформаційних ресурсів і організувати освітню діяльність (як під час занять, так і в інший час) на якісно іншому, вищому і більш ефективному рівні [22].

О.С. Числова і Г.М. Татарчук присвячують своє дослідження [20], зокрема, проблемі інтерактивної освіти у контексті навчання через мережу Інтернет. Відзначається, що інтерактивна освіта – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, суть якої полягає в такій організації учебного процесу, при якій учні виявляються залученими у процес пізнання, мають можливість розуміти і рефлексувати з приводу того, що вони знають і думають. Крім того, здійснюється процес релаксації, зняття нервового навантаження, перемикання уваги, змін форм діяльності тощо [20].

В інших дослідженнях (Л.Н. Жиліна, О.В. Кононова та інші) акцентується увага на те, що в нинішніх умовах є достатні підстави для прогнозування зростання привабливості дистанційних форм освіти через мережу Інтернет, що дозволяють не переривати свою професійну діяльність і надають можливість отримання якісної освіти, що найбільш наближена до очної форми навчання. Найперспективнішими формами в цьому відношенні є дистанційна освіта та віддалена форма очного навчання (робота з філіалами вузу) [2] [7] [18].

Різні автори (Л.М. Жиліна, О. В. Кононова, В.В. Кузнецов) вважають, що майбутня освіта носитиме, в основному, евристичний характер і в повному обсязі проявить (і вже проявляє) себе в дистанційній освіті через мережу

Інтернет. Евристична освіта включає в себе спосіб навчання учнів самостійному пошуку і засвоєнню знань, умінь, способів діяльності (замість пасивної «передачі знань»). Процес навчання, таким чином, стає евристичним, тобто перед тим, хто навчається, ставиться якісно нове завдання – не тільки одержувати знання, але і визначати траєкторію своєї освіти, включаючи розвиток цілей, технологій і змісту освіти [7] [15].

Є.І. Ісаєв, О.Я. Фрідланд та інші дослідники відзначають, що інновації в сучасній освіті, активне використання мережі Інтернет у навчальних цілях переносять акцент з вдосконалення педагогічного арсеналу на виявлення психологічних резервів тих, хто навчається, створення психолого-педагогічних, організаційних, інформаційних та інших умов для самоосвіти і саморозвитку учнів. Актуалізується цінність прецедентів єднання учбово-дидактичних, професійно-діяльнісних завдань і завдань самопізнання, самоосвіти та саморозвитку [5] [11].

Можна відзначити наступні особливості психологічного впливу освіти через мережу Інтернет на тих, хто отримує освіту відповідним чином (такі особливості виступають одночасно напрямами видозміни діяльності при використанні мережі Інтернет та інших комп'ютерних технологій у освітніх цілях): 1) прискорення процесу екстеріоризації задуму, його матеріалізації у вигляді схеми, таблиці, діаграми, анімації, відеокліпу тощо; 2) розвиток активної візуалізації, пов'язаної з роботою з двовимірною і особливо тривимірною графікою; 3) прискорення отримання результатів шаблонних перетворень ситуації; 4) розширення можливостей здійснення пошукових дій у всьому величезному інформаційному масиві всесвітньої мережі Інтернет; 5) інтенсифікація можливостей повернутися до проміжних етапів складної діяльності; 6) розвиток можливостей одночасного розгляду відразу декількох варіантів перетворення об'єкту. Часто такі відозміни діяльності активно сприяють розвитку творчих потенціалів у тих, хто навчається [1] [13].

Також до характерних психологічних особливостей дистанційної освіти необхідно додати підвищення самостійності процесу засвоєння знань,

умінь [7] [15], навичок, розвиток самостійності мислення з боку тих, хто навчається [9] [13] [17].

Інші автори (Т.О. Воронова, І.О. Дельцова, Л.В. Кукліна тощо) відзначають наявність труднощів у розробці та здійсненні різних форм дистанційної освіти на основі використання мережі Інтернет, а саме: 1) наявність психологічних бар'єрів у суб'єктів психолого-педагогічного процесу при роботі з комп'ютером; 2) необхідність засвоєння особливої культури роботи і спілкування у мережі Інтернет; 3) виявлення і врахування особливостей перцептивних процесів при роботі з комп'ютером у людини при проектуванні занять (у літературі описується так званий «ефект пересичення»); 4) прийняття до уваги при організації занять можливих гендерних відмінностей при використанні нових інформаційних технологій. Здійснення різних видів занять із застосуванням нових інформаційних технологій в системі очного навчання і проведення спеціального дослідження [4] дозволили сформулювати психолого-педагогічні умови використання мережі Інтернет у освітніх і навчальних цілях: 1) достатній рівень комп'ютерної писемності викладача і студентів; 2) уміння подати зміст учбового курсу відповідно до обраної форми заняття; 3) наявність відповідної матеріально-технічної бази; 4) моделювання освітнього середовища, що адекватно відображає необхідний зміст, репрезентований освітніми ресурсами мережі Інтернет з використанням мультимедійних засобів [3] [4] [22].

Таким чином, увиразнюючи невирішені раніше частини загальної проблеми психології дистанційної освіти, необхідно відзначити виявлення характерних психологічних особливостей дистанційної освіти, що складає з себе проблему, яка досліджена вкрай недостатньо.

Мета дослідження – розкриття характерних психологічних особливостей дистанційної освіти через мережу Інтернет.

Завданнями дослідження є: 1) визначення дистанційної освіти через Інтернет; 2) ідентифікація труднощів у використанні дистанційної освіти через мережу Інтернет; 3) визначення психолого-педагогічних умов

використання мережі Інтернет у освітніх цілях; 4) виявлення характерних психологічних особливостей дистанційної освіти через мережу Інтернет.

РЕЗУЛЬТАТИ ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ

В результаті теоретичного аналізу проблеми було зроблено висновок про те, що дистанційна освіта через мережу Інтернет – це цілеспрямований процес навчання та виховання, що супроводжується формалізованою констатацією досягнень і здійснюється через мережу Інтернет.

Були ідентифіковані труднощі у використанні дистанційної освіти через мережу Інтернет, до яких відносяться: 1) наявність психологічних бар'єрів у суб'єктів психолого-педагогічного процесу при роботі з комп'ютером; 2) необхідність засвоєння особливої культури роботи і спілкування у мережі Інтернет; 3) виявлення і врахування особливостей перцептивних процесів при роботі з комп'ютером у людини при проектуванні занять (у літературі описується так званий «ефект пересичення»); 4) прийняття до уваги при організації занять можливих гендерних відмінностей при застосуванні нових інформаційних технологій.

Були визначені психолого-педагогічні умови використання мережі Інтернет у освітніх цілях: 1) достатній рівень комп'ютерної письменності викладача і студентів; 2) уміння подати зміст учбового курсу відповідно до обраної форми заняття; 3) наявність відповідної матеріально-технічної бази; 4) моделювання освітнього середовища, що адекватно відображає необхідний зміст, репрезентований освітніми ресурсами мережі Інтернет з використанням мультимедійних засобів.

Були розкриті характерні психологічні особливості дистанційної освіти через мережу Інтернет у тих, хто отримує освіту відповідним чином, до яких відносяться наступні: 1) підвищення самостійності процесу засвоєння знань, умінь, навичок, розвиток самостійності мислення; 2) прискорення процесу екстеріоризації задуму, його матеріалізації у вигляді схем, таблиць, діаграм, анімації, відеокліпів тощо; 3) розвиток активної візуалізації, пов'язаної з

роботою з двовимірною та особливо з тривимірною графікою; 4) прискорення отримання результатів шаблонних перетворень ситуації; 5) розширення можливостей здійснення пошукових дій у всьому величезному інформаційному масиві всесвітньої мережі Інтернет; 6) інтенсифікація можливостей повернутися до проміжних етапів складної діяльності; 7) розвиток можливостей одночасного розгляду відразу декількох варіантів перетворення об'єкту.

ВИСНОВКИ

Отже, необхідно визнати, що у інтернет-технологій в сфері дистанційної освіти та навчання існують значні перспективи, а їх використання в сучасному педагогічному процесі є актуальним і доцільним завданням. Можна вважати аргументованим таке сприйняття мережі Інтернет, за яким вона почне виступати як найбільш ефективний засіб отримання систематизованих знань, умінь і навичок як з погляду зручності, витрат часу і грошей, так і з погляду обсягу необхідної інформації. Поза сумнівом, використання нових інформаційних технологій у дистанційній освіті, що стосується перш за все їхнього здійснення в інфокомунікативному просторі глобальної мережі Інтернет, несе в собі величезний психолого-педагогічний потенціал, будучи одним із засобів, що перетворюють освіту на живий творчий процес [12].

Можна прийти до точки зору, за якою врахування психологічних особливостей освіти, що здійснюється через мережу Інтернет, є актуальним і важливим психолого-педагогічним завданням, вирішення якого здатне підвищити цілеспрямованість і послідовність відповідного освітнього процесу, сприяти його психологічній безпеці та гнучкості, його ефективності в цілому.

Дослідження психологічних особливостей дистанційної освіти через мережу Інтернет має бути продовжено. До перспективних напрямків подальших досліджень можна віднести, зокрема, виявлення характерних психологічних особливостей різних організаційних форм освіти через мережу Інтернет (екскурсії по сайтах серверів і порталів, телеконференцій, використання чатів, проектних занять, дослідницьких занять тощо);

розкриття вікової, гендерної тощо специфіки відповідної дистанційної освіти; виявлення та диференціація властивостей психологічного впливу освіти через мережу Інтернет на інтернет-залежних користувачів мережі та на тих, у кого відсутня інтернет-залежність, тощо [19].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антипина О. Н. Методика дистанционного обучения через Интернет и опыт ее применения на Экономическом факультете МГУ им. М.В.Ломоносова [Электронный ресурс] / О. Н. Антипина. – М. : МГУ. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=169&PHPSESSID=7597524e6e13a1a041318d44c489d5e8.
2. Архипова А. И. Информатизация образования в системе послевузовской педагогической подготовки [Электронный ресурс] / А. И. Архипова, А. А. Иванова, Б. Е. Левицкий Б.Е. – Краснодар : Кубанский государственный университет. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=231&PHPSESSID=9c8dc4cf5a5d1497c468cb4c214c3dfb.
3. Башмаков А. И. Новые цели, задачи и технологии образования XXI века [Электронный ресурс] / А. И. Башмаков, А. И. Владимиров. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/conf/conf_fulltext/new_aims.pdf.
4. Воронова Т. А. Педагогические условия применения Интернет-технологий в очном обучении [Электронный ресурс] / Т. А. Воронова, И. А. Дельцова, Л. В. Куклина. – Иваново : Ивановский государственный университет. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=229&PHPSESSID=9c8dc4cf5a5d1497c468cb4c214c3dfb.
5. Гладко М. А. Психологические аспекты компьютерного обучения [Электронный ресурс] / М. А. Гладко. – Минск : Белорусский государственный экономический университет. – Режим доступа :

http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=2249&PHPSESSID=af8f55d8f66a2d708d22ed0c894f0bfa.

6. Евстигнеева Ю. М. Место новых информационных технологий в жизни современного школьника [Электронный ресурс] / Ю. М. Евстигнеева, В. С. Собкин. – М. : Центр социологии образования РАО. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=58&PHPSESSID=5bc709800160e910b3b173fb2c664775.

7. Жилина Л. Н. Интернет и почему вы должны создать свой дистанционный курс? [Электронный ресурс] / Л. Н. Жилина, О. В. Кононова. – Владивосток : Владивостокский государственный университет экономики и сервиса. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=200&PHPSESSID=7597524e6e13a1a041318d44c489d5e8.

8. Иванов Д. Виртуализация общества [Электронный ресурс] / И. Иванов. – Режим доступа : <http://m16.medport.ru/USSR/chapters/society.htm>.

9. Иванов А. М. Стратегия эффективной подготовки студентов к дистанционному обучению в New-York State University [Электронный ресурс] / А. М. Иванов. – Великий Новгород : Новгородский государственный университет. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=230&PHPSESSID=9c8dc4cf5a5d1497c468cb4c214c3dfb.

10. Иванова Н. А. Обучение иностранному языку на базе современных инфокоммуникационных технологий [Электронный ресурс] / Н. А. Иванова. – Воронеж: Московский государственный университет коммерции (Воронежский филиал). – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=217&PHPSESSID=7597524e6e13a1a041318d44c489d5e8.

11. Исаев Е. И. Повышение эффективности обучения психологии за счет использования Интернет-технологий [Электронный ресурс] / Е. И. Исаев, А. Я. Фридланд. – Тула : Тульский государственный

17. Мунтян П. Влияние сети Интернет на развитие человека как психологическая проблема [Электронный ресурс] / П. Мунтян. – Режим доступа : http://www.library.by/portalus/modules/psychology/readme.php?subaction=showfull&id=1106588195&archive=&start_from=&ucat=15&category=15.

18. Павлов О. М. Проблемы и перспективы использования Интернета в дистанционном бизнес-обучении. Практический опыт [Электронный ресурс] / О. М. Павлов. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=182&PHPSESSID=7597524e6e13a1a041318d44c489d5e8.

19. Смыслова О. В. Психологические последствия применения информационных технологий [Электронный ресурс] / О. В. Смыслова. – М. : МГУ, 1998. – Режим доступа : http://www.library.by/portalus/modules/psychology/readme.php?subaction=showfull&id=1106588574&archive=&start_from=&ucat=15&category=15.

20. Числова А. С. Использование Интернет-ресурсов в процессе преподавания английского языка [Электронный ресурс] / А. С. Числова, Г. М. Татарчук. – Ростов-на-Дону : Ростовский государственный университет. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=219&PHPSESSID=7597524e6e13a1a041318d44c489d5e8.

21. Bissell J. S. Guide to the Internet for Educational Psychology [Электронный ресурс] / J. S. Bissell, J. Bissell. – Режим доступа : http://www.amazon.com/Guide-Internet-Educational-Psychology-Bissell/dp/0697371581/sr=1-26/qid=1170252735/ref=sr_1_26/002-7584631-852814?ie=UTF8&s=books.

22. Wolfe C. R. Learning and Teaching on the World Wide Web (Educational Psychology) [Электронный ресурс] / C. R. Wolfe. – Режим доступа : http://www.amazon.com/Learning-Teaching-World-Educational-Psychology/dp/0127618910/sr=1-25/qid=1170252735/ref=sr_1_25/002-7584631-3852814?ie=UTF8&s=books.